

**РЕЦЕПЦІЯ НОВІТНІХ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ: ВІД МІФУ ПРО ВЕРШНИКА ДО ЕТИКИ
БЛАГОДАТИ**

УДК 37.017.4:159.923.2-057.87:94:575

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.351762>

Володимир Лобков, студент III курсу бакалаврату

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти

Національного університету "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9187-9280>

**РЕЦЕПЦІЯ НОВІТНІХ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ: ВІД МІФУ ПРО ВЕРШНИКА ДО ЕТИКИ
БЛАГОДАТИ**

У статті висвітлено потенціал новітніх індоєвропейських студій як інструменту формування національної самосвідомості студентської молоді. Проаналізовано еволюцію світоглядних кодів від архаїчного "міфу про вершника" до концепту "етики благодати", що постає як новий ціннісний вимір сучасної гуманітарної освіти. Наголошено на важливості інтеграції індоєвропейських концептів у навчальні курси для розвитку критичного мислення та самоідентифікації студентів. Розглянуто культурно-історичні та філологічні аспекти спадкоємності української традиції у контексті глобальної індоєвропейської спадщини. Показано, що рецепція індоєвропейських студій сприяє вихованню відповідального громадянства, духовної солідарності та гуманізму. Обґрунтовано перспективи подальших досліджень, спрямованих на методичне забезпечення їх інтеграції у систему вищої освіти.

***Ключові слова:** індоєвропейські студії; національна самосвідомість; студентська молодь; міф про вершника; етика благодати; гуманітарна освіта.*

Лім. 12.

Volodymyr Lobkov, Third Year Bachelor Student of the

Educational and Research Institute of Law,

Psychology and Innovative Education,

Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9187-9280>

**RECEPTION OF THE LATEST INDO-EUROPEAN STUDIES IN THE CONTEXT OF FORMING
STUDENTS' NATIONAL SELF-AWARENESS: FROM THE MYTH OF THE RIDER TO THE
ETHICS OF GRACE**

*The article highlights the potential of modern Indo-European studies as a tool for shaping the national self-awareness of student youth. It analyzes the evolutionary transformation of worldview codes—from the archaic "myth of the horseman" symbolizing willpower, hierarchy, and state-building, to the higher value stage of the "ethics of grace" which emphasizes civic responsibility, spiritual solidarity, and humanism. The reception of Indo-European heritage is considered not as a distant or alien antiquity but as a genetic code that determines the structure of thinking, symbolism, and cultural orientation of the Ukrainian people. It is shown that discovering linguistic and cultural connections, such as the link between the Vedic concept *vásu* and Ukrainian words "vsi" or "vse", strengthens students' sense of continuity and belonging to a broad Indo-European tradition. The study emphasizes that modern Indo-European research does not deny classical theories of Georges Dumézil or Marija Gimbutas but enriches them, revealing multidimensional social, economic, and spiritual structures of ancient communities. It is substantiated that the transition from the heroic image of the warrior-horseman to the ethics of grace reflects a shift from a culture of conquest to a culture of solidarity, harmony with nature, and respect for life. This transformation is particularly relevant for higher education, as it fosters critical thinking, civic responsibility, and the ability to perceive national identity within a global context. The article argues that the integration of Indo-European concepts into humanities curricula can become an effective pedagogical strategy for cultivating mature national self-awareness among students. Prospects for further research include methodological development of teaching models, comparative studies of Indo-European reception in different European nations, and empirical evaluation of educational practices. Thus, Indo-European studies are presented not only as an academic discipline but also as a formative factor in the development of responsible citizenship and cultural identity in the modern world.*

***Keywords:** Indo-European studies; national identity; student youth; the myth of the horseman; the ethics of grace; humanities education.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку гуманітарних наук в Україні характеризується активним пошуком нових інтелектуальних орієнтирів, здатних забезпечити формування зрілої національної самосвідомості молодого покоління. У цьому контексті особ-

ливого значення набуває рецепція новітніх індоєвропейських студій, які відкривають можливість повному осмислити витоки української культури та її місце у світовій цивілізаційній спадщині. Проте проблема полягає в тому, що тривалий час у науковій та освітній практиці домінував спрощений

**РЕЦЕПЦІЯ НОВІТНІХ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ: ВІД МІФУ ПРО ВЕРШНИКА ДО ЕТИКИ
БЛАГОДАТІ**

“степовий наратив”, який зводив індоєвропейську спадщину до образу воїна-вершника, символу експансії та завоювання. Такий підхід, хоча й відображає важливий аспект історичної реальності, водночас обмежує світоглядні горизонти студентів, зводячи багатошаровий культурний досвід предків до одномірної моделі. Проблема полягає у відсутності цілісного бачення індоєвропейської традиції як складної системи соціальних, економічних та духовних структур, що формували життя давніх спільнот. Ігнорування цього багатства призводить до того, що студенти не отримують достатніх інтелектуальних інструментів для усвідомлення власної культурної спадкоємності та її значення у глобальному контексті. Водночас сучасні дослідження, зокрема праці Тімоті Дж. Барнса [5] та Акаша Кумара [8] пропонують новий підхід, який акцентує увагу не лише на військовій доблесті, а й на етиці благодаті, на здатності спільноти творити добро, підтримувати гармонію з природою та забезпечувати соціальну справедливість. Таким чином, постає суперечність між традиційним, звуженим образом індоєвропейської культури та новітнім її баченням як багатовимірної системи, що поєднує героїчний міф із етикою благодаті. Ця суперечність має безпосередній вплив на процес формування національної самосвідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема рецепції індоєвропейської спадщини в освітньому та творчому дискурсах перебуває на перетині кількох наукових парадигм. Сучасний стан вивчення цього питання базується на фундаментальних працях, що розглядають архаїчні корені європейської культури не лише як історичний артефакт, а як динамічний чинник формування сучасної ідентичності. Питання впливу міфологічних архетипів на формування національного “Я” досліджували українські та зарубіжні вчені, зокрема М. Попович, який акцентував на “архетипах української культури” у трактаті “Нарис історії культури України”, його аналіз світоглядних структур підкреслює тяглість індоєвропейських етичних кодів у ментальності українства [2]. В. Lincoln у статті “The Indo-Europeans Myth of Creation” поєднує лінгвістичну реконструкцію з даними палеогенетики та археології, а також з дослідженням міфології [9]. Фундамент для розуміння міфу “про вершника” та соціальної структури давніх індоєвропейців закладено у класичних студіях Ж. Дюмезіля “Мітра-Варуна” (теорія трифункціональності) [1]. М. Szmyt у статті “Marija Gimbutas and Her Vision of the Steppe Indo-Europeanization of Europe: Reception, Rejection and Revitalization” дослідила паралелі між міфологією і даними археології [12].

У сучасний період розвідки на дану тематику дістали новий імпульс завдяки мультидисциплінарним дослідженням D. Anthony та D. Ringe у їх

праці “The Indo-European Homeland from Linguistic and Archaeological Perspectives” [4] та J. Mallor у дослідженні “The Indo-Europeans Rediscovered: How a Scientific Revolution is Rewriting their Story” [10]. Ці роботи поєднують лінгвістичну реконструкцію з даними палеогенетики та археології і дозволяють переосмислити образ “вершника” як символ експансії, волі та первинної державотворчої енергії.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розкриття потенціалу новітніх індоєвропейських студій як інструменту формування національної самосвідомості студентської молоді. Дослідження спрямоване на простеження еволюційної трансформації світоглядних кодів – від архаїчного “міфу про вершника” (символу вольової дії, ієрархії та державотворення) до вищої ціннісної шаблі – “етики благодаті” (як основи громадянської відповідальності, духовної солідарності та гуманізму). Слід також визначити методичні підходи до інтеграції цих концептів у навчальні курси гуманітарного циклу для стимулювання критичного мислення та національної самоідентифікації студентів.

Виклад основного матеріалу. Рецепція новітніх індоєвропейських студій у контексті формування національної самосвідомості студентів постає як надзвичайно важливий інтелектуальний процес, що дозволяє по-новому осмислити витоки української культури та її місце у світовій цивілізаційній спадщині. Індоєвропейська міфологія перестає бути сприйнятою як “чужа” античність, віддалена від нашого культурного ґрунту, і постає як своєрідний генетичний код, що визначає структуру мислення, символіку та духовні орієнтири українського народу. Коли студенти відкривають для себе зв’язок між ведійським поняттям *vásu* та українськими словами “всі” чи “все”, вони не лише поглиблюють свої філологічні знання, а й відчують живу нитку спадкоємності, яка поєднує їх із глибинними пластами індоєвропейської духовності. Це відкриття має не лише академічне, а й екзистенційне значення, адже воно зміцнює відчуття належності до великої культурної традиції, що охоплює простори від Індії до Європи, і водночас формує усвідомлення власної унікальної ролі в цьому широкому контексті. Усвідомлення того, що українська духовна традиція є органічною частиною глобального індоєвропейського інтелектуального спадку, сприяє формуванню зрілої національної самосвідомості, яка не замикається у вузькому етнографічному колі, а розгортається у світовому масштабі, зберігаючи при цьому свою неповторність [1].

Новітні індоєвропейські студії не заперечують класиків, таких як Жорж Дюмезіль чи Марія Гімбутас, а навпаки – роблять картину світу наших предків більш об’ємною, багатошаровою, відкриваючи нові виміри соціальних, економічних та духовних структур, що визначали життя давніх спільнот.

Вони показують, що сила спільноти тримається не лише на зброї чи військовій доблесті, а й на здатності творити спільне благо, підтримувати гармонію з природою та шанувати життєдайні сили, які забезпечують існування людини. Сучасна індоєвропейстика переживає період глибокої трансформації: тривалий час у науці домінував так званий “степовий наратив”, що фокусувався на образі воїна-вершника, на експансії та завоюванні, де кінь виступав центральним символом і рушійною силою культури. Цей образ, безперечно, має своє значення, адже він відображає динаміку руху, мобільність та військову організацію індоєвропейських племен, проте він не вичерпує всієї складності їхнього світорозуміння [12].

Новітні дослідження, зокрема праці Тімоті Дж. Барнса та Акаша Кумара, змушують нас розширити цей горизонт, звертаючи увагу на глибинні економічні, соціальні та духовні структури, які доповнюють і коригують класичні теорії. Вони показують, що індоєвропейська культура була не лише культурою воїнів, а й культурою землеробів, ремісників, мислителів, що вміли поєднувати прагнення до сили з прагненням до благодаті, до гармонії з космосом і природою. Саме ця етика благодаті, що постає як новий вимір у сучасних індоєвропейських студіях, має особливе значення для формування світогляду студентів, адже вона вчить їх бачити у власній культурі не лише героїчний міф про вершника, а й глибоку традицію творення добра, пошани до життя та духовної єдності з природою. Таким чином, рецепція новітніх індоєвропейських студій у студентському середовищі стає не просто академічним завданням, а важливим чинником виховання національної самосвідомості, яка поєднує історичну пам'ять із сучасними цінностями, відкриває нові горизонти для осмислення власної ідентичності та формує покоління, здатне мислити глобально, але діяти відповідально у своєму національному контексті [4].

Вивчення праць Т. Барнса та А. Кумара допомагає відійти від спрощеного сприйняття предків як лише кочових завойовників. Це виховує повагу до праці, господарювання та соціальної справедливості, зокрема справедливого розподілу благ. У статті Тімоті Дж. Барнса “The distribution of goods and lordship in Indo-European: “Givers of goods” and “Vedic *vásu* sav, Toch” здійснено тонкий лінгвістичний аналіз концептів багатства та влади. Досліджуючи ведійське *vásu* (благо, добро), тохарське *saswe* та хеттське *aššu šuwe-*, автор виводить спільну праїндоєвропейську ідею “Дарувальника благ”. Це переводить акцент із суто воєнної домінації на етичну функцію володаря як того, хто розподіляє ресурси. У контексті української духовності це відгукується в архаїчних уявленнях про “долю” та “дажбожність” – ідею благополуччя як результату

правильного світопорядку [5, 36]. У спрощеному викладі йдеться про те, що давні індоєвропейці сприймали роль вождя та богів через ідею дарування. Автор аналізує значення слів “господаря”, “пана” чи “лорда” у різних стародавніх мовах – ведійській, тохарській та хеттській. Він доходить висновку, що “господарем” вважався не той, хто просто володів майном, а той, хто вмів його роздавати. Лідер зберігав владу завдяки здатності бути щедрим розподілвачем благ. Якщо він не ділився здобиччю чи врожаєм із воїнами та громадою, то втрачав право називатися “лордом”. Дослідник детально розглядає давній корінь, який у ведійських текстах (найстаріших пам'ятках Індії) звучить як *vásu*. Це слово означає не просто “речі” чи “майно”, а щось цінне, добре й сприятливе. У Ведах боги часто постають як “дарувальники *vásu*”. Люди приносили їм жертви, аби ті “виливали” чи “наповнювали” світ цими дарами [5, 41]. Тімоті Дж. Барнс робить важливе відкриття, зіставляючи далекі одна від одної мови: тохарську, в якій є слово *saswe* (“господар”) та хеттську, в якій є вислів *aššu šuwe-* (“наповнювати добром”), учений доводить, що ці мовні форми мають спільне коріння. Це свідчить про те, що ще до розселення індоєвропейців по різних землях у них існувала сформована ідеологічна модель: Бог чи Правитель – це той, хто наповнює світ добром [10].

Акаш Кумар у праці “The Centrality of the Bovine in Indo-European Tradition” кидає виклик “культу коня”. Він доводить, що саме велика рогата худоба (бик/корова) була справжнім фундаментом індоєвропейського соціуму, міфології та космогонії. Корова – це не просто їжа, а символ родючості, космічного ритму та стабільності. Для України, де хліборобська та скотарська культури тісно переплелися – це надзвичайно важливо. Образ “коровогодувальниці” та сакралізація бика (туру) в нашому фольклорі є прямим продовженням цієї прадавньої традиції, що передувала “мілітаризації” степу [8, 6].

У своїй праці Тімоті Дж. Барнс показує, що спільне походження назв на позначення “господаря” в різних індоєвропейських мовах – від Європи до Китаю – ґрунтується на уявленні про того, хто “дарує добро своїм підлеглим”. Це було не лише мовне явище, а й релігійна та соціальна основа давніх суспільств. Якщо поєднати його лінгвістичні висновки з археологічними даними, то жертвоприношення постає не як спроба задобрити богів, а як складний механізм енергетичного обміну. Корінь *vásu* (“благо”) та дієслово *šuwe-* (“наповнювати”, “виливати”) пов'язані з образом потоку. Тому жертви сприймалися як своєрідна технічна дія: божества уявлялися “сховищами” космічних благ. Коли людина спаловала жир чи виливала священний напій (сому, мед), вона не просто віддавала їжу, а “вмикала” божество, яке мало повернути блага назад у

**РЕЦЕПЦІЯ НОВІТНІХ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ: ВІД МІФУ ПРО ВЕРШНИКА ДО ЕТИКИ
БЛАГОДАТІ**

світ людей. Це створювало модель сакральної економіки. Бог як “господар” мав обов’язок забезпечити людину здоров’ям, худобою та перемогою. Якщо він не дарував урожаю, його вважали “поганим лордом”. Тімоті Дж. Барнс наголошує, що подібні слова часто зустрічаються у військовому контексті: вождь вирушав у похід, здобував худобу й наповнював свої запаси, а після повернення влаштовував бенкет і роздавав здобич воїнам. Цей земний ритуал відображав небесний порядок, який індоєвропейці приписували богам [11, 321].

Цікаво, що у слов’янських мовах слово “багатий” походить від “Бог”. Це прямий слід давніх уявлень: бог – той, хто володіє часткою (bhaga) благ, а багатий – той, хто отримав цю частку від нього. В індо-іранській традиції Bhaga навіть був ім’ям конкретного божества, відповідального за справедливий розподіл майна. У давніх індоєвропейців не існувало приватної власності у сучасному розумінні. Майно належало богам чи вождям, але вони мали постійний обов’язок його перерозподіляти. Скупість чи жадібність руйнували саму космічну рівновагу. Жертвопринесення підтримувало циркуляцію благ у світі, адже Всесвіт уявлявся як система сполучених посудин: щоб отримати, потрібно було щось віддати. Стародавні уявлення поступово трансформувалися у правові системи, що й сьогодні визначають наше розуміння справедливості [10, 233].

У найдавніших індійських текстах зустрічається поняття “Рита” – не людський закон, а універсальний порядок світу. Зорі рухаються відповідно до “Рити”, річки течуть за її законом, а суспільство функціонує правильно лише тоді, коли відображає цей космічний ритм. Згодом ця ідея переросла у концепцію “Дхарми” – обов’язку кожного стану виконувати свою роль: жрець має навчати, воїн – боронити, господар – забезпечувати добробут. Порушення цього порядку зупиняє “потік благ” і призводить до занепаду соціуму. Римляни, відомі як майстри права, успадкували індоєвропейську модель і надали їй раціональної форми. Основою їхньої системи було поняття “Fides” – вірність слову та чесність, що походить від образу небесного божества як гаранта клятв. Поділ римського права на “осіб”, “речі” та “дії” перегукується з трифункціональною схемою: влада (жерці та магістрати), захист (воїни) та власність/обмін (господарі). У германців і скандинавів право мало колективний характер. Тінг – збори вільних людей де вирішували проблеми та суперечки. Їхнє уявлення про справедливість ґрунтувалося на відновленні рівноваги: якщо хтось завдавав шкоди іншому, він порушував “потік благ”. Тому замість ув’язнення застосовували “вергельд” – грошову компенсацію (“ціна крові”), яка мала відновити втрату й повернути мир.

Для індоєвропейців слово мало силу матеріального факту. Публічна клятва була достатньою гарантією, без потреби у печатках чи документах. Тімоті Дж. Барнс наголошує, що саме вождь підтверджував свій статус словом. У скандинавських сагах та грецьких епосах найбільшим злочином було порушення клятви. Той, хто зраджував, ставав вигнанцем – “вовком”, адже він розривав зв’язок із суспільством і втрачав право належати до світу людей [11, 322].

Сучасні західні правові системи й досі спираються на ідею індивідуального права та обов’язку. Це коріння сягає давніх уявлень: кожна людина має свою частку в загальному добробуті, а закон покликаний захищати цю частку та забезпечувати її справедливий рух. Саме тому ми користуємося словом “justice” – від латинського “jus”, що походить від праїндоєвропейського кореня зі значенням “ритуальна формула” або “правильне висловлювання”.

У своїй статті “The Centrality of the Bovine in Indo-European Tradition” Акаш Кумар ставить під сумнів усталений “степовий наратив”, який традиційно вважає коня головною твариною індоєвропейців. Згідно з Курганною гіпотезою (М. Гімбутас, Д. Ентоні), саме приручення коня та винайдення колісниць забезпечили індоєвропейцям можливість широкої експансії з понтійських степів. Разом з тим, переконаний, що роль коня перебільшена, а більш давній культурний пласт був пов’язаний із великою рогатою худобою. Автор доводить, що саме корови та бики становили основу господарства праїндоєвропейців. Багатство вимірювалося кількістю худоби, що видно навіть у мовних коренях: латинське “pecus” означає “худоба”, а “pecunia” – “гроші”. Найдавніші жертвоприношення та космогонічні міфи також здебільшого пов’язані з образом корови чи бика, а не коня. Під сумнів попадає теза про те, що розселення індоєвропейців було виключно військовим завоюванням на конях. Він припускає, що пошук нових пасовищ для худоби міг бути ключовим чинником міграцій. Соціальна організація – патріархальні структури та ієрархія – формувалася навколо управління стадами ще до того, як кінь набув значення у військовій сфері [4, 199].

Звертаючись до ведичних, іранських та грецьких джерел, дослідник показує, що метафорика корови була центральною у світогляді індоєвропейців. У Ведах хмари порівнюються з коровами, яких визволяють боги; образи богинь-годувальниць і биків-плідників займають ключове місце у космогонії. Натомість кінь часто виступає як пізніший символ аристократії, а не як основа культури. Акаша Кумар наголошує, що в багатьох традиціях, особливо в Індії, корова зберігає сакральний статус протягом тисячоліть, тоді як кінь залишався озна-

**РЕЦЕПЦІЯ НОВІТНІХ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ: ВІД МІФУ ПРО ВЕРШНИКА ДО ЕТИКИ
БЛАГОДАТІ**

кою еліти. Це свідчить про те, що “бовіцентрична” модель – орієнтація на худобу – була первинною для праїндоевропейців. Таким чином, кінь виступав радше технологічним засобом експансії, тоді як бик і корова були культурним та релігійним ядром, що формувало ідентичність індоевропейців. Стаття закликає змістити акцент досліджень із образу “воїна на колісниці” на “пастуха зі стадом”. Лінгвістичні аргументи показують, що словник, пов’язаний із худобою, є значно глибшим і стабільнішим для реконструкції праїндоевропейського суспільства, ніж терміни, пов’язані з конем. Тут наголошується, що мовний корінь, який позначав худобу, став основою для понять “майно” та “гроші” у багатьох індоевропейських мовах. Первісне слово реку- означало “рухоме багатство” або “стадо”. З нього походять латинські *rescūpīa* (“гроші”) та *rescūlūm* (“приватна власність”). У санскриті відповідником є “*raṣu*”, у готській – *faihu* (“майно”, “гроші”), що дало англійське “*fee*”. Це ставить питання: якщо кінь вважався рушієм цивілізації, чому саме худоба стала мовним символом капіталу? [8, 12] Слово для позначення корови “*gʷōūs*” – є одним із найстійкіших у всій індоевропейській мовній родині. Воно майже не змінювалося протягом тисячоліть, що свідчить про його ключове значення: санскритське “*gauh*”, грецьке “*bous*”, латинське “*bos*”, слов’янське “говядо” (звідси “яловичина”), англійське “*cow*” [6,143]. Дослідник підкреслює, що терміни для коня “*hékʷos*” також мають давнє походження, але вони здебільшого асоціюються зі швидкістю та мобільністю, тоді як слова для худоби пов’язані з виживанням і соціальним престижем. Лінгвістичний аналіз міфології показує, що мотив “викрадення худоби” зустрічається у багатьох народів. У Ведах слово “*gaviṣṭi*” (“битва”) буквально означає “прагнення здобути більше корів” [8].

В ірландському епосі, зокрема у “Викраденні бика з Куальнге”, війна точиться не за територію, а за конкретну тварину – бика. Таким чином, війна в індоевропейській традиції мала “коров’ячу” семантику, тоді як кінь був лише транспортним засобом для досягнення цієї мети. Дослідник звертає увагу на термін “*gʷou-rō-*” (“пастух корів”, буквально “захисник корови”), від якого походять санскритське “*gorā*” (“захисник, цар”) та грецьке “*boukolos*”. Це свідчить, що навіть поняття “вождя” у багатьох традиціях було пов’язане з володінням худобою, а не з умінням їздити верхи. Багато імен та епітетів богів містять корінь “бик” або “корова”. Наприклад, формула “бик серед людей” зустрічається як у “Іліаді” Гомера, так і в індійській “Махабхараті” [12]. Розглядається це як мовний “зліпок” давньої епохи, коли бик був головним символом сили, ще до того, як його місце частково посів кінь. Цей аргумент виглядає надзвичайно переконливим,

адже він фактично поєднує дві основні моделі – степову та осілу. Важливо підкреслити ключовий процес енеолітичної доби: взаємодію між лісовими та степовими культурами. Саме на цьому симбіозі часто акцентують увагу А. Кумар, Тімоті Дж. Барнс, Д. Ентоні та інші дослідники, які переглядають традиційну “степову концепцію” [8].

Кукутень-Трипільська культура була однією з найбільш “орієнтованих на худобу” цивілізацій свого часу. Велика рогата худоба виконувала не лише господарську, а й сакральну функцію – про це свідчать численні трипільські статуетки биків та орнаменти із зображенням рогів на кераміці. Степові племена (середньостоговська та пізніше ямна культура) активно контактували з трипільцями й могли запозичити не лише породи худоби, а й технології переробки молока (виготовлення сирів, кисломолочних продуктів). Це давало змогу виживати у степу, де було вдосталь трави, але бракувало іншої їжі. Для трипільців корова була тісно пов’язана з великими поселеннями та землеробством, тоді як для степовиків вона перетворилася на “пересувну валюту”. Поєднання трипільського скотарства з винаходом воза стало ключовим моментом. Якщо індоевропейська ідентичність справді сформувалася внаслідок цього синтезу – запозичення скотарства у землеробських культур Балкано-Дунайського регіону – то саме “коров’ячі” терміни мали закріпитися в мові як найдавніші, що й підтверджують дані. Кінь у цій системі з’являється пізніше, виконуючи роль “пастушого пса” – засобу для контролю великих стад, а не головного символу [4].

Генетичні дослідження останніх років показують, що у представників ямної культури близько 15–20 % генетичного складу походить від “європейських фермерів”. Це свідчить, що степовики не лише заволоділи худобою, а й інтегрували самих землеробів, які мали знання про догляд за тваринами. Якщо скотарство було запозичене, то основа індоевропейської традиції – культ корови та увявлення про багатство – походить із осілого світу, а степ лише додав мобільність. Такий підхід змінює звичний образ: індоевропейці постають не як “дикі вершники”, а як “інноваційні фермери”, які перенесли свої технології у степ, щоб розширити масштаби господарства [8].

Міф про створення світу через жертвоприношення першоістоти є фундаментальним для індоевропейської духовності. А. Кумар наголошує, що в найдавніших версіях цього міфу центральне місце займає саме бик або корова, а не людина чи кінь. У реконструкціях праїндоевропейського міфу (зокрема у працях Брюса Лінкольна, на яких посилається А. Кумар) світ виникає з акту першої жертви: Ману (перший жрець) приносить у жертву свого брата Йїму (першого царя) та Першобика. З частин тіла

**РЕЦЕПЦІЯ НОВІТНІХ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ: ВІД МІФУ ПРО ВЕРШНИКА ДО ЕТИКИ
БЛАГОДАТІ**

бика постають гори й рослинність, а з його сім'я – усі корисні тварини. У цій системі бик виступає джерелом життєвої енергії та біологічного розмаїття. Кінь у таких архаїчних космогоніях або зовсім відсутній, або з'являється значно пізніше як символ військової верстви[9].

У "Рігведі" – найдавнішій пам'ятці індоаріїв – одним із ключових сюжетів є перемога Індри над змієм Врітрою, який викрав і сховав корів у печері. Коли Індра звільняє їх, на землю проливається дощ і з'являється світло. Тут образ корови виступає метафорою дощової хмари, сонячного проміння та родючості загалом. Мотив "викрадення корів" був настільки значущим, що його піднесли до рівня космічної боротьби добра зі злом. Навіть після того, як кінь набув важливого значення, бик залишився символом "божественної" влади, тоді як кінь уособлював "людську", аристократичну силу. Так, Зевс (Юпітер) перетворюється на бика, щоб викрасти Європу; Шива їздить на быку Нанді; а громовержці в різних традиціях часто порівнюються з розлюченими бугаями. Висувається думка, що саме спільне споживання молочних продуктів було тим чинником, який об'єднував індоєвропейські громади [9, 122].

Таким чином, індоєвропейська традиція, у якій корова постає як символ життєдайної сили та духовної єдності, має здатність до використання у сучасній гуманітарній освіті. Її рецепція у студентському середовищі сприяє формуванню цілісного світогляду, де поєднуються історичні знання, культурна спадкоємність та цінності відповідального громадянства. Такий підхід дозволяє студентам усвідомити, що національна самосвідомість не є ізольованим явищем, а розгортається у широкому цивілізаційному контексті. З педагогічної точки зору важливо обґрунтувати інтеграцію індоєвропейських студій у навчальні курси гуманітарного циклу як засіб розвитку критичного мислення та самоідентифікації студентів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження засвідчує, що новітні індоєвропейські студії мають значний потенціал у формуванні національної самосвідомості студентської молоді. Вони дозволяють переосмислити українську культурну традицію як органічну складову глобальної індоєвропейської спадщини, що відкриває нові горизонти для осмислення власної ідентичності. Перехід від архаїчного "міфу про вершника" до концепту "етики благодаті" демонструє еволюцію світоглядних кодів від моделі сили та ієрархії до моделі духовної солідарності, гуманізму та відповідальності. Така трансформація сприяє вихованню покоління, здатного мислити глобально, але діяти відповідально у національному контексті. Важливим результатом є усвідомлення студентами спадкоємності культурних кодів, що поєднують

українську традицію з широким індоєвропейським простором. Це не лише поглиблює їхні філологічні та культурологічні знання, а й формує екзистенційне відчуття належності до великої цивілізаційної спільноти. **Перспективи подальших досліджень.** Розробка методичних моделей інтеграції індоєвропейських студій у навчальні курси гуманітарного циклу з метою формування критичного мислення та національної самоідентифікації студентів. Поглиблений аналіз взаємозв'язку між індоєвропейською міфологією та сучасними українськими культурними практиками, зокрема у сфері літератури, мистецтва та освіти. Дослідження впливу концепту "етики благодаті" на формування ціннісних орієнтацій молоді в умовах глобалізації та міжкультурного діалогу. Порівняльні студії, спрямовані на виявлення спільних і відмінних рис у рецепції індоєвропейської спадщини різними європейськими націями, що дозволить глибше зрозуміти специфіку українського культурного досвіду. Емпіричні дослідження ефективності використання індоєвропейських концептів у виховних практиках закладів вищої освіти, зокрема через анкетування, інтерв'ю та педагогічні експерименти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дюмезіль Ж. Мітра-Варуна/пер. з французької Б. Носенок; під ред. С. Заїковського. Київ: Видавець Анна Клоун. 2019. 248 с.
2. Попович М. Нарис історії культури України. Вид.: Київ. 1998. 728 с.
3. Рик С. Педагогічна міфологія в українському освітньому просторі. *Рідна школа*. № 11. 2012. С. 10–17.
4. Anthony D., Ringe D. The Indo-European Homeland from Linguistic and Archaeological Perspectives. *Annual Review of Linguistics*. 2015. № 1(1). P. 199–219. DOI: 10.1146/annurev-linguist-030514-124812
5. Barnes T. The distribution of goods and lordship in Indo-European: Givers of goods and Vedic vásu savi- Toch. B saswe lord, and Hittite aššu šuwe-, in J. Larsson, T. Olanderand A. Jørgensen (eds.) *Indo-European Interfaces: Integrating Linguistics, Mythology and Archaeology*. Stockholm: Stockholm University Press. 2024. 288 p. DOI: <https://doi.org/10.16993/bcn.b>.
6. Dexter Miriam Robbins. The Roots of Indo-European Patriarchy: Indo-European Female Figures and the Principles of Energy. *The Rule of Mars*. 2026. P. 143–154.
7. Jean-Loic Le Quellec. L'Anthropologie pour tous. Actes du colloque d'Aubervilliers. 2015. № 6. 118p. DOI: 10.13140/RG.2.1.3384.6247
8. Kumar A. The Centrality of the Bovine in Indo-European Tradition – Reassessing the Horse-Centric Narrative and Steppe Model of Indo-European Origins. *The Centrality of the Bovine in Indo-European Tradition – Reassessing the Horse-Centric Narrative and Steppe Model of Indo-European Origins*. 2025. 1(1). 80 p. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17367700>
9. Lincoln B. The Indo-Europeans Myth of Creation. *History of Religions*. 1975. № 15(2). P. 121–145. DOI: 10.1086/462739

10. Mallory J.P. The Indo-Europeans Rediscovered: How a Scientific Revolution is Rewriting their Story. *Thames & Hudson*. 2025. 448p.

11. Mlakar A. Emily Lyle: Ten Gods: A New Approach to Defining the Mythological Structures of the Indo-Europeans *Studia mythologica Slavica*. 2017. № 1. P. 321–322. DOI: 10.3986/sms.v20i0.6673

12. Szmyt M. Marija Gimbutas and Her Vision of the Steppe Indo-Europeanization of Europe: Reception, Rejection and Revitalization. Publisher: Lithuanian Institute of History. 2022. 23 p. DOI: <https://doi.org/10.33918/25386514-048002>

REFERENCES

1. Dyumezil, Zh. (2019). *Mitra-Varuna* [Mitra-Varuna]. Kyiv, 248 p. [in Ukrainian].

2. Popovych, M. (1998). *Narys istoriyi kultury Ukrainy* [An Essay on the History of Culture of Ukraine]. Kyiv, 728 p. [in Ukrainian].

3. Ryk, S. (2012). Pedagogichna mifolohiya v ukraïnskomyu osvïtnomu prostori [Pedagogical mythology in the Ukrainian educational space]. *Elementary school*. No. 11. pp. 10–17. [in Ukrainian].

4. Anthony, D. & Ringe, D. (2015). The Indo-European Homeland from Linguistic and Archaeological Perspectives. *Annual Review of Linguistics*. No. 1(1). pp. 199–219. DOI: 10.1146/annurev-linguist-030514-124812 [in English].

5. Barnes, T. (2024). The distribution of goods and lordship in Indo-European: Givers of goods and Vedic *vásu savi-Toch*. *B saswe lord, and Hittite aššu šuwe-*, in J. Larsson, T. Olanderand A. Jorgensen (eds.) *Indo-European Interfaces: Integrating Linguistics, Mythology and Archaeology*. Stockholm: Stockholm University Press. 288 p. DOI: <https://doi.org/10.16993/bcn.b>. [in English].

6. Dexter Miriam Robbins. (2026). The Roots of Indo-European Patriarchy: Indo-European Female Figures and the Principles of Energy. *The Rule of Mars*. pp. 143–154. [in English].

7. Jean-Loic Le Quellec (2015). L'Anthropologie pour tous. Actes du colloque d'Aubervilliers [Anthropology for everybody. Proceedings of the Aubervilliers Conference]. No. 6. 118 p. DOI:10.13140/RG.2.1.3384.6247 [in French].

8. Kumar, A. (2025). The Centrality of the Bovine in Indo-European Tradition – Reassessing the Horse-Centric Narrative and Steppe Model of Indo-European Origins. *The Centrality of the Bovine in Indo-European Tradition – Reassessing the Horse-Centric Narrative and Steppe Model of Indo-European Origins*. 1(1). 80 p. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17367700> [in English].

9. Lincoln, B. (1975). The Indo-Europeans Myth of Creation. *History of Religions*. No. 15(2). pp. 121–145. DOI:10.1086/462739 [in English].

10. Mallory, J.P. (2025). The Indo-Europeans Rediscovered: How a Scientific Revolution is Rewriting their Story. *Thames & Hudson*. 448 p. [in English].

11. Mlakar, A. (2017). Emily Lyle: Ten Gods: A New Approach to Defining the Mythological Structures of the Indo-Europeans *Studia mythologica Slavica*. No. 1. pp. 321–322. DOI: 10.3986/sms.v20i0.6673 [in English].

12. Szmyt, M. (2022). Marija Gimbutas and Her Vision of the Steppe Indo-Europeanization of Europe: Reception, Rejection and Revitalization. Publisher: Lithuanian Institute of History. 23 p. DOI: <https://doi.org/10.33918/25386514-048002> [in English].

Стаття надійшла до редакції: 06.02.2026

Прийнято до друку: 20.03.2026

Опубліковано: 14.04.2026

“Багато чого не зробиш, поки не вивчишся. Але багато треба зробити, щоб навчитись”.

Конфуцій

давньокуитайський філософ

“Свобода мислення є передумовою справжньої освіти”.

Іммануїл Кант

німецький філософ

“Тід ім'ям моральності ми розуміємо як зовнішні пристойності, а й всю внутрішню основу спонуқань”.

Ян Амос Коменський

чеський теолог, педагог

“Велика безодня сама людина, волосинки її легше полічити, ніж почуття та порухи її серця”.

Аврелій Августин Блаженний

християнський теолог і церковний діяч

